

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР
В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 26 квітня 2024 року

Одеса
«Фенікс»
2024

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 15.05.2024 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів** : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2024. – 1000 с.
ISBN 978-617-8430-05-4

У збірнику відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології в умовах повномасштабного військового вторгнення. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їх конституційному вимірі у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики. Відображено наукові напрацювання у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових і науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)»364»»20»(062.552)

Матеріали видано в авторській редакції

<i>Кузнецова Людмила Валентинівна</i>	
ІСТОРИЗМ ЯК ПРИНЦИП ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА	455
<i>Мишак Дмитро Едуардович</i>	
УЧАСТЬ ЗАХИСНИКА НА ЗАВЕРШАЛЬНИХ ЕТАПАХ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ	458
<i>Прищедько Олександр Леонідович</i>	
ПОДАТКОВИЙ КОМПРОМІС ЯК ПІДСТАВА ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	460
<i>Ренкас Анастасія Анатоліївна</i>	
СПЕЦИФІКА ВИЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ПІДОЗРЮВАНОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	461
<i>Філімонов Микита Володимирович</i>	
ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ, ОТРИМАНИХ ІЗ ВЕБ-САЙТІВ ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ: ПРОБЛЕМИ ДОКТРИНИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ	463
<i>Якових Євген Володимирович</i>	
ДО ПИТАННЯ ПРО ПЕРЕДАЧУ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ НА ВІДПОВІДАЛЬНЕ ЗБЕРІГАННЯ ВЛАСНИКУ Д КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	465

СЕКЦІЯ 11. КРИМІНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

<i>Др'юмін Віктор Миколайович</i>	
ПОЛЕМОЛОГІЯ ТА ВІЙНА: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ РАКУРС	468
<i>Мандриченко Жанна Василівна</i>	
ДО ПИТАННЯ ЩОДО УМОВ БУДІВЕЛЬНОЇ АМНІСТІЇ В УКРАЇНІ	471
<i>Melnychuk Tetiana Volodymyrivna</i>	
ORGANISED CRIME IN POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE: MAPPING THE RISKS	473
<i>Федчун Наталія Олександрівна</i>	
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ	475
<i>Цитряк Віктор Ярославович</i>	
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРШИХ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ УСТАНОВ ТА СИСТЕМ	477
<i>Альбещенко Олексій Станіславович</i>	
СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИВАТНИХ ВІЙСЬКОВИХ КОМПАНІЙ	480

СЕКЦІЯ 12. КРИМІНАЛІСТИКА, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, ПСИХОЛОГІЯ ТА МЕДИЦИНА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СУДОЧИНСТВА

<i>Аркуша Лариса Ігорівна, Д'ячкова Марія Олегівна</i>	
РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ	482
<i>Тіщенко Валерій Володимирович</i>	
ВОЄННА КРИМІНАЛІСТИКА: ПОНЯТТЯ, ПРИЗНАЧЕННЯ І ЗМІСТ	484
<i>Загородній Віктор Євстафійович, Чумак Сергій Прокопійович</i>	
ВИКОРИСТАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНИХ МЕТОДІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ	486
<i>Ващук Олеся Петрівна</i>	
ЩОДО МОБІЛЬНОГО ДОДАТКУ СЛІДЧОГО	489
<i>Подобний Олександр Олександрович</i>	
УТОЧНЕННЯ ТИПОЛОГІЇ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ	491
<i>Самойленко Олена Анатоліївна</i>	
ЩОДО ТАКТИКИ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЯК СТРУКТУРНОГО ЕЛЕМЕНТУ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	494
<i>Цехан Дмитро Миколайович</i>	
КРИМІНАЛЬНА КАР'ЄРА: ОКРЕМІ МОДЕЛІ ПОБУДОВИ	495
<i>Каркоцький Іван Олексійович</i>	
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДОПИТУ ЕКСПЕРТА ПІД ЧАС СУДОВОГО СЛІДСТВА	498
<i>Серафимов Олександр Миколайович</i>	
ЩОДО ДЕЯКИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗУМІННЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ, ЯКІ ДІЮТЬ НА ТЕРИТОРІЇ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ	500
<i>Белік Лариса Степанівна</i>	
ЩОДО КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗКРИТТЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	502

СЕКЦІЯ 11

КРИМІНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Керівник секції: професор кафедри кримінального процесу,
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України В. М. Дрьомін*

*Секретар секції: доцент кафедри кримінального процесу,
кандидат юридичних наук, доцент В. Я. Цитряк*

Дрьомін Віктор Миколайович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри кримінального процесу, доктор юридичних наук, професор, член-
кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України*

ПОЛЕМОЛОГІЯ ТА ВІЙНА: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ РАКУРС

Воєнна агресія РФ проти України, захоплення українських територій, здійснення масштабних бойових дій, бомбардування та руйнування сіл та міст України, що призводять до жертв серед мирного населення, свідчать не лише про агресивну сутність зовнішньої політики сучасної Росії, а й про масштабну кризу міжнародного правопорядку. Цивілізована світова спільнота відреагувала на збройне вторгнення РФ в Україну, надаючи всебічну допомогу для захисту суверенітету та територіальної цілісності країни, проте дослідники та експерти не беруться однозначно передбачати наслідки та результати російсько-української війни. Відомий американський політолог проф. Гел Брендс у книзі «War in Ukraine: conflict, strategy and the return of a fractured world», виданій на початку 2024 року, пише: «Ми ще не знаємо, чим закінчиться війна в Україні. Але ми вже знаємо, що ця війна змінила світ... Адже якщо цей конфлікт ілюструє непередбачуваність великої війни, то він також ілюструє непередбачуваність глобального порядку» [1]. Різні погляди спостерігаються серед політичних лідерів світового співтовариства. Одні лякають неконтрольованою ядерною ескалацією у глобальному масштабі та закликають до миру на будь-яких умовах; інші пропонують максимально посилити військову, економічну та фінансову допомогу Україні для досягнення цілей, які визначило керівництво нашої держави; інші просто обрали політику стороннього спостерігача. Україна бореться, прагнучи справедливого миру, що базується на загальновизнаних нормах та принципах міжнародного права. Головною проблемою у відновленні міжнародного правопорядку та припинення агресивної війни є те, що РФ фактично вийшла з правового поля діяльності багатьох міжнародних організацій та установ, блокуючи найважливіші рішення у Раді Безпеки ООН. В. Колісник, д.ю.н. наук, проф., суддя Конституційного Суду України, правильно пише: «Грубо й цинічно руйнуючи принципи та правила цивілізованого міждержавного спілкування і співіснування, Росія вже знищила міжнародну та європейську систему гарантування загального миру та міжнародної безпеки, наглядно продемонструвала немічність ООН, НАТО, Ради Європи, Європейського Союзу, МАГАТЕ, Міжнародного Комітету Червоного Хреста та інших міжнародних організацій і міждержавних союзів. А це в свою чергу зруйнувало безпечне та безхмарне сьогодення і майбутнє не лише Європи, а й усієї світової спільноти» [2, с. 116]. Глобальний світовий порядок в історичному контексті завжди піддавався випробуванням і

змінювався залежно від характеру подій, що відбуваються, проте немає сумнівів у тому, що після закінчення Другої світової війни та розпаду СРСР російсько-українська війна стала найбільшою подією світового масштабу, яка стрімко змінює ландшафт міжнародних відносин і геополітичну ситуацію у світі.

Якщо проаналізувати факти та події, які викладаються в описах минулого, то стає очевидним, що історія людства – це не лише історія прогресу та розвитку, а й історія кривавих злочинів, жертвами яких стали мільйони людей у світі [3, с. 4]. Але, як слушно вказують багато дослідників, історія людства – це власне історія воєн. У результаті воєн виникали і зникали невеликі держави та великі імперії, знищувалися етноси та народи, змінювався політичний та економічний устрій держав.

Можна нескінченно перераховувати проблеми та питання, що потребують вирішення та відповідей у спробі пізнати природу, генезис та наслідки воєн, проте виділяються кілька напрямів, у яких інтегруються погляди на природу війни та її наслідки. Так, з давніх часів дуже поширеною є думка про те, що війни походять з агресивної природи людини, тому основним завданням є не їх запобігання, а зменшення тяжкості наслідків для життя та здоров'я людей. Стверджується, що війни відбуватимуться завжди, доки існує людство, оскільки вони є руйнівною силою світового прогресу, економіки, науки, нових технологій і що без воєн світ впаде у стагнацію. Є й інший підхід, що полягає в оцінці війни; як протиприродного деструктивного процесу, який посягає на вищу та абсолютну соціальну цінність – людину та її життя. Гуманітарно-правові проблеми, що виникають під час збройних міжнародних конфліктів, вирішуються у межах міжнародного гуманітарного права. Притягнення до відповідальності осіб, винних у скоєнні воєнних злочинів та збройної агресії проти іншої держави, залежить від ефективності системи міжнародної кримінальної юстиції. Але, як відомо, проблема війни не вичерпується політичними та юридичними/міжнародно-правовими оцінками. У світі, а також в Україні, розробляються такі концепції як «психологія війни», «соціологія війни», «політологія війни», «ідеологія війни», «військова політика» та ін. Спроба вивчення соціальної природи воєн на засадах онтології та ідей позитивістського наукового мислення здійснена наукою, яка отримала назву «полемологія» – наука про війну (від грец. *polemos* – війна). Хоча про війну в різні роки написано сотні книг, засновником сучасної «полемології» як окремого наукового напрямку в соціології вважається французький науковець, доктор соціології та права Гастон Бутуль (Gaston Bouthoul, 1896-1980), який у 1946 році видав книгу, вперше використавши термін «полемологія» [4]. За змістом та спрямованістю полемологія є соціологічною теорією. В Україні як синонім «полемології» деякі вчені використовують термін «військовознавство». Незважаючи на різке зростання інтересу до проблем війни і наявність окремих публікацій, полемологія не отримала належної уваги з боку вчених України. Причин тому багато. Одне з головних питань: Наскільки вона актуальна для сьогодення? Чи є практична цінність у її розвитку і чи сприятиме вона поглибленню знань про механізми виникнення та запобігання війнам? Якщо коротко охарактеризувати суть підходу Г. Бутуля до дослідження війни, то, на мою думку, однією з головних ідей є твердження про те, що війна – це **найбільш постійне** соціальне явище, яке визначає хід історії людства. Війну слід вивчати статистичними методами, досліджуючи та зіставляючи соціальні факти, використовуючи сучасні засоби обробки та аналізу статистичної інформації. Г. Бутуль вважав, що політика та соціологія є несумісними і стверджував, що соціологія прислуговує політикам, у зв'язку з чим пропонував обмежити чи зовсім уникати політичного чи юридичного аналізу воєн, максимально наближаючи полемологію до отримання об'єктивної інформації лише в статичному суспільстві. Отже, у межах сучасної полемології заперечується можливість вивчення поточних збройних конфліктів у динаміці, оскільки це суперечить методології історичного аналізу [5]. Подібного підходу дотримується і Гел Брендс, який у згаданій вище книзі про російсько-українську війну пише, що «...розібратися у війні, яка триває, – це все одно, що стріляти по рухомій мішені. ... Глобальна спадщина цієї війни ще не повністю написана» [1]. У зв'язку з цим виникає справедливе пи-

тання щодо формування предмету та методології полемології в сучасних умовах. Воєнна обстановка, яка швидко змінюється і обумовлюється широким застосуванням технічних засобів як для скоєння, так і приховування слідів воєнних злочинів, вимагає, на мій погляд, пильної уваги саме до **фактичного боку подій, що відбуваються у реальному часі**. Полемологія в її класичній інтерпретації акцентує увагу на усталених соціальних фактах.

Сьогодні очевидним є те, що війна у поточному вимірі – це **динамічне** поєднання (система) фактів, серед яких найбільш значущими є загибель цивільного населення та руйнація інфраструктури людської життєдіяльності.

Необхідність оцінки подій «тут і зараз», що заперечує Г. Бутуль, обумовлена, на мою думку, саме інтенсивною динамікою сучасних воєн. Предмет полемології буде неповним, якщо з нього виключити інтерпретацію фактів, здійснену з кримінологічних та юридичних позицій в умовах реального часу. Обов'язкова юридична фіксація воєнних злочинів, а також кримінологічна оцінка поведінки учасників війни повинні стати предметом полемології як комплексної науки про війну. В інших своїх роботах я писав, що розповсюдження у світі збройних конфліктів і, як наслідок, «злочинів війни», вимагає адекватного науково-практичного реагування, тому не випадково у провідних кримінологічних школах Західної Європи на перший план виходить тема «кримінології війни». Розвиток цього напрямку сприятиме пізнанню соціальної природи воєн та розумінню виняткової ролі людського фактора у їх виникненні та припиненні. Предметом «кримінології війни», яка може бути структурним елементом полемології, повинна стати характеристика та аналіз воєнних злочинів, вивчення причин та наслідків їх вчинення [6].

Обмежені рамки викладу проблеми не дозволяють глибше аргументувати висловлену думку, однак очевидно, що полемологія має розвиватися не як консервативна система раніше обґрунтованих методологічних основ та наукових підходів, а відповідати сьогоденним динамічним реаліям.

Список використаних джерел

1. War in Ukraine: conflict, strategy and the return of a fractured world / ed. by Hal Brands. Johns Hopkins University Press, 2024. URL: <https://muse.jhu.edu/book/122782>
2. Колісник В. Агресивна війна проти України та руйнація світового правопорядку: причини і головні засоби реагування на тлі історичних паралелей. *Вісник Конституційного суду України*. 2022. № 3–4. С. 115–128.
3. Злочинність і кримінологічні основи кримінальної юстиції : монографія / В. М. Дрьомін, А. А. Березовський та ін. ; за ред. В. М. Дрьоміна. Одеса, 2007. 280 с.
4. Gaston Bouthoul. URL: https://fr.wikipedia.org/wiki/Gaston_Bouthoul
5. Gaston Bouthoul. La Polémologie et la solution des conflits. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000012842_fre
7. Дрьомін В. М. Кримінологія війни : методол. засади. *Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів)* : зб. тез наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 7 верес. 2022 р.) / Держ. НДІ МВС України. 2022. С. 16–19.

Ключові слова: війна, полемологія, агресія, геополітика, конфлікт, кримінологія війни, воєнні злочини.

Keywords: war, polemology, aggression, geopolitics, conflict, criminology of war, war crimes.